

УДК:373.04

Калиева Г.У.,

ю.и.к. Кыргыз
Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын
Мамлекет жана укук институтунун бөлүм башчысы

Kalieva G.U.

PhD in Law, Head of Department National
Academy of Sciences of the Kyrgyz Republic
Institute of State and Law

Калиева Г.У. к.ю.н.,

заведующая отделом Института
государства и права
Национальной академии наук Кыргызской Республики

**МЕДИАЦИЯ ЖАНА ОРТОМЧУЛУК: ТЕРМИНДЕРДИН ӨЗ АРА
БАЙЛАНЫШЫ ЖАНА АЛАРДЫН МАҢЫЗЫН АНЫКТООНУН
ИЛИМИЙ ЫКМАЛАРЫ**

**МЕДИАЦИЯ И ПОСРЕДНИЧЕСТВО: СООТНОШЕНИЕ ТЕРМИНОВ И
НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СУЩНОСТИ**

**MEDIATION AND INTERMEDIATION: THE RELATIONSHIP OF TERMS AND
SCIENTIFIC APPROACHES TO DETERMINING THE ESSENCE**

Аннотация: Макалада заманбап илимий дискурстагы “медиация” жана “ортомчулук” категорияларынын ортосундагы өз ара байланыштын проблематикасы каралат. Алардын маңызын аныктоодо ар кандай доктриналык мамилелер каралып, бул түшүнүктөрдүн жалпы жана айырмалоочу белгилери аныкталган. Медиация ишинин маңызын түшүнүүгө ар кандай илимий ыкмалардын таасирине басым жасалат. Медиациянын негизин түзгөн принциптерге жана алардын ортомчулуктун салттуу формаларынан айырмачылыктарына өзгөчө көңүл бурулат. Автор максаттарынын жана процедуралык мүнөздөмөлөрүнүн окшоштугуна карабастан, медиация мыйзамдарда бекитилген макулдашуу практикасынын бир кыйла институтташтырылган формасы болуп саналганына, ал эми ортомчулук кеңири социалдык-практикалык контекстке ээ экендигине көңүл бурат. Укук коргоо органдарынын бирдиктүү укуктук базасын калыптандыруу үчүн теориялык жана практикалык терминдерди так айырмалоо зарылчылыгы белгиленген, бул медиация институтуна ишенимди бекемдөөгө жана аны укуктук системанын контекстинде натыйжалуу өнүктүрүүгө жардам берет.

Ачкыч сөздөр: медиация, медиация моделдери, медиация принциптери, медиатор, конфликт, ортомчулук, ортомчу, сот, соттук териштирүү, сот өндүрүшү

Аннотация: В статье исследуется проблематика соотношения категорий «медиация» и «посредничество» в современном научном дискурсе. Рассматриваются различные доктринальные подходы к определению их сущности, выявляются общие и различительные признаки данных понятий. Акцентируется на влиянии различных научных подходов на понимание сущности медиативной деятельности. Особое внимание уделено

анализу принципов, лежащих в основе медиации, и их отличию от традиционных форм посредничества. Автор обращает внимание на том, что, несмотря на сходство целей и процедурных характеристик, медиация выступает более институционализированной формой примирительных практик, закреплённой в законодательстве, тогда как посредничество имеет более широкий социально-практический контекст. Отмечается необходимость четкого разграничения терминов в теории и практике для формирования единой правоприменительной базы, что способствует укреплению доверия к институту медиации и его эффективному развитию в условиях правовой системы.

Ключевые слова: медиация, модели медиации, принципы медиации, медиатор, конфликт, посредничество, посредник, суд, судебный процесс, судопроизводство

Abstract: The article examines the problematic of the relationship between the categories of “mediation” and “intermediation” in modern scientific discourse. Various doctrinal approaches to defining their essence are considered, and common and distinctive features of these concepts are identified. The emphasis is placed on the influence of various scientific approaches on understanding the essence of mediation activity. Particular attention is paid to the analysis of the principles underlying mediation and their differences from traditional forms of intermediation. The author draws attention to the fact that, despite the similarity of goals and procedural characteristics, mediation is a more institutionalized form of conciliation practices, enshrined in legislation, while intermediation has a broader socio-practical context. The need for a clear distinction between terms in theory and practice is noted in order to form a unified law enforcement framework, which helps to strengthen trust in the institution of mediation and its effective development in the context of the legal system.

Key words: mediation, mediation models, mediation principles, mediator, conflict, intermediation, intermediary, court, trial, legal proceedings

Илимий жана укук колдонуу практикасында чындап эле "медиация" жана "ортомчулук" түшүнүктөрүнүн ортосундагы айырмачылыктар боюнча талкуулар жүрүп жатат. «Медиация» сөзүнүн түз лексикалык мааниси (латын тилинен mediatio – ортомчулук) үчүнчү жактын катышуусу менен конфликтке келип жаткан тараптардын өз ара аракеттенүү процесси катары жалпы түшүнүктү сунуштайт[1]. Бирок, азыркы укуктук жана уюштуруучулук контекстте бул терминдер ар кандай семантикалык мааниге ээ.

Ортомчулук – бул процессти катуу жөнгө салбастан, формалдуу жана формалдуу эмес процедураларды камтыган талаш-тартыштарды чечүүгө бейтарап катышуунун каалаган формасын камтыган кеңири түшүнүк. Ал ар түрдүү тармактарда – бизнестен дипломатияга чейин колдонулушу мүмкүн жана так белгиленген принциптерди сактоону дайыма эле талап кылбайт[2].

Медиация өз кезегинде көптөгөн мамлекеттердин, анын ичинде Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында ченемдик түрдө бекитилген, атайын иштелип чыккан принциптерге (ыктыярдуулук, купуялуулук, бейтараптуулук, тараптардын тең укуктуулугу) негизделген медиациянын институтташтырылган формасы болуп саналат. Салттуу ортомчулуктан айырмаланып, медиация үчүн даярдалган медиатор, конкреттүү коммуникация ыкмаларын колдонуу жана тараптардын алдын ала макулдугунан тартып медиация келишимин түзүүгө чейинки процесстик кадамдарды сактоо талап кылынат[3].

Илимий жана практикалык мааниде ортомчулук жана медиация чындыгында эле бирдей түшүнүктөр катары кабылданат, бул алардын жалпы баштапкы мааниси менен түшүндүрүлөт - талаш-тартышты чечүүгө жардам берүү үчүн үчүнчү бейтарап тараптын катышуусу. Бирок, жакындан изилдегенде, бул кубулуштардын максаттарында да, каражаттардын жыйындысында да олуттуу айырмачылыктары бар[4].

Ортомчулук - бул үчүнчү тарап аркылуу чыр-чатактын тараптарынын өз ара аракеттенүүсүнүн ар кандай формаларын камтыган кеңири категория. Ортомчунун негизги максаты - ийкемдүү инструменттердин комплексин колдонуу менен пикир келишпестиктерди жөнгө салууга көмөктөшүү: компромисске, өз ара жеңилүүгө, эки тарапка алгылыктуу

шарттарда макулдашууга жетишүү. Мында отромчу конкреттүү чечимдерди көрсөтүп, сунуштарды киргизип, кээде катышуучуларга белгилүү бир психологиялык же уюштуруучулук таасирин тийгизип, аларды макул болууга үндөй алат.

Медиация, тескерисинче, так белгиленген принциптери бар тар жана формалдаштырылган институт: ыктыярдуулук, купуялуулук, бейтараптуулук жана тараптардын тең укуктуулугу. Ортотмчудан айырмаланып, медиатор катышуучуларга өзүнүн көз карашын таңуулоого же даяр чечимди сунуштоого укугу жок – анын милдети бир гана диалогду тараптар өз алдынча өз ара алгылыктуу жыйынтыкка келе тургандай уюштуруу болуп саналат. Бул бейтараптуулуктун бузулушу медиациянын маңызына карама-каршы келет.

Эгерде ортомчулук жөнүндө айта турган болсок, анын медиациядан негизги айырмасы – ортомчудун иш-аракети чыр-чатакты терең мааниде чечүүгө багытталган эмес, тараптардын ыктыярдуулугуна, көз карандысыздыгына жана кызматташуусуна негизделген ар кандай инструменттерди – компромисстерди, өз ара алгылыктуу жыйынтык менен макулдашууга жетишүүгө багытталган. Мында ортомчу катышуучуларды белгилүү чечим кабыл алууга көндүрүү үчүн сунуштарды берүүгө жана аларга таасир этүүгө укуктуу.

Медиатор, тескерисинче, мындай ыйгарым укуктарга ээ эмес, анткени бул бейтараптуулукту жана тараптардын ар бирине бирдей аралыкты билдирген медиациянын негизги принциптерине карама-каршы келет. Ошондуктан ортомчулукту кененирээк түшүнүк катары түшүнүү керек, анын бир түрү медиация. Буга карабастан, юридикалык адабиятта эки терминди теңдештирүүчү позиция бар, бирок иш жүзүндө алар ар кандай мазмунга ээ[5].

Юридикалык илимде медиациянын маңызын аныктоодо бир нече ыкмалар бөлүнөт: а)медиацияны чыр-чатакты чечүүнүн тынчтык жолу катары карайт; б)медиацияны өз ара алгылыктуу чечимге жетишүүгө багытталган тактикалык ыкмалардын жана ыкмалардын жыйындысы катары түшүнөт; в)тараптардын ортосунда маалымат алмашуу жана сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү жол-жоболоруна көңүл бурат; г)медиациянын маңызын талаштарды чечүү жол-жобосунун мазмуну менен байланыштырат; д)медиацияны конфликттин себептерин аны чечүү процессинде кайра карап чыгуу жана жоюу жолу катары карайт.

Ошентип, илимий-практикалык багытта медиация – бул укуктук, уюштуруучулук, психологиялык жана коммуникативдик элементтерди бириктирген көп кырдуу феномен, аны процедура катары гана эмес, чыр-чатактарды чечүүнүн өзгөчө маданияты катары кароого мүмкүндүк берет.

Медиацияны анын негизги белгилеринин алкагында кароодо анын “ортотмчулук” түшүнүгү менен байланышы тууралуу суроо табигый түрдө туулат. Күнүмдүк жана илимий колдонууда бул терминдер көбүнчө синонимдер катары колдонулса да, иш жүзүндө алардын ортосунда принципаалдуу айырма бар. Ортотмчулук, медиациядан айырмаланып, ортомчу талаш-тартыштарды чечүүнүн жүрүшүнө активдүү таасир эте алат, чечимдерди сунуштай алат, тараптарга компромисстерди табууга жардам берет жана сунуштарды бере алат деп болжолдойт. Медиатор, тескерисинче, тараптардын чечимдеринин мазмунуна кийлигишүүгө укугу жок; анын милдети конструктивдүү диалог үчүн шарттарды түзүү жана ыктыярдуулук, теңчилик жана купуялуулук принциптеринин сакталышын камсыз кылуу.

Илимий адабияттардан дагы бир ыкманы табууга болот, ал медиацияны атайын уюштурулган сүйлөшүүлөрдүн жол-жобосуна жана белгилүү коммуникация ыкмаларын колдонууга негизделген укуктук конфликттерди чечүүнүн альтернативалуу ыкмасы катары карайт[6]. Бул жерде тараптардын ыктыярдуулугуна гана эмес, ошондой эле өз ара алгылыктуу чечимге жетишүүгө мүмкүндүк берүүчү процедуранын системалуулугуна жана структурасына басым жасалат. Мында медиатор процесстин профессионалдуу координатору катары иш алып барып, эрежелердин сакталышын жана сүйлөшүүлөрдүн натыйжалуу инструменттерин колдонууну камсыз кылат.

Изилдөөчүлөрдүн үчүнчү тобу медиацияны тараптардын процесске катышууга жана жетишилген макулдашууларды чагылдырган келишим түзүүгө ыктыярдуу макулдугу призмасы аркылуу карайт. Бул жерде өз ара түшүнүшүүнү калыптандырууга жана натыйжаларды медиациялык макулдашууга бириктирүүгө көңүл бурулат, бул жол- жоболорго укуктук жана

социалдык маани берет, ошондой эле аны чыр-чатактарды чечүүнүн реалдуу куралына айлантат[7].

Ошентип, мамилелердеги айырмачылыктарга карабастан, бардык аныктамалар медиациянын негизги элементтери боюнча макулдашат: көз карандысыз ортомчунун катышуусу, тараптардын ыктыярдуулугу, сүйлөшүү процессин уюштуруу жана өз ара алгылыктуу чечимге жетишүү. Бул элементтер медиацияны чыр-чатакты чечүүнүн альтернативалуу түрү катары айырмалайт жана аны медиациянын ишинин башка түрлөрүнөн айырмалайт, мында ортомчу директивдик функцияларга жана чечимдерди таңуулоо мүмкүнчүлүгүнө ээ болушу мүмкүн.

Медиациянын маңызын аныктоодо, бул тараптардын ыктыярдуу макулдугунун негизинде, өз ара алгылыктуу натыйжага жетишүүгө багытталган медиатордун жардамы менен талаш-тартыштарды чечүүнүн ыкмасы экендигин белгилей кетүү керек. Медиация – бул бир нече элементтерди камтыган татаал процедура: талаштуу маселе боюнча тараптардын сүйлөшүүлөрү жана конструктивдүү диалогду жана ыктыярдуулук, теңчилик жана конфиденциалдуулук принциптерин сактоону камсыз кылган медиатордун ишмердүүлүгү.

Бул табигый түрдө «медиация» жана «ортомчулук» түшүнүктөрүнүн өз ара байланышы жөнүндө суроону жаратат. Юридикалык адабиятта алар кээде синонимдер катары колдонулат, бирок иш жүзүндө алардын ортосунда принципиалдуу айырма бар[8]. Ортомчулукта ортомчу жөнгө салуу процессине активдүү таасир этип, чечимдерди сунуштап, тараптарга сунуштарды бере алат деп болжолдойт. Медиатор мындай ыйгарым укуктарга ээ эмес: анын ролу процессти уюштуруу, байланышты колдоо жана тараптардын өз алдынча чечимди иштеп чыгуусу үчүн шарттарды түзүү болуп саналат. Бул айырмалоо бизге медиатордун кесиптик ролунун чектерин так аныктоого жана юридикалык практикада медиация процедурасынын иштөө принциптерин жакшыраак түшүнүүгө мүмкүндүк берет.

Ортомчуга кайрылганда чыр-чатактын тараптары психологиялык байланыш түзүү жана тил табышуу максатын көздөйт. Бул процессте конструктивдүү диалогду жана талаш-тартыштарды чечүүгө көмөктөшүүчү тынч жана бейтарап чөйрөнү түзүү маанилүү роль ойнойт. Медиация чыр-чатактын тараптарына достук же ишкер мамилелерди сактоого, ошондой эле тынчтык жолу менен өз ара алгылыктуу чечимге келүүгө мүмкүндүк берет.

Медиация жол-жобосунун өзгөчөлүгү - жетишилген макулдашуулар милдеттүү эмес, бул медиацияны талаш-тартыштарды чечүүнүн милдеттүү ыкмаларынан айырмалап турат. Ошол эле учурда ортомчунун катышуусу тараптардын ыктыярдуу макулдугу үчүн шарттарды түзүп, шашылыш же жагымсыз чечимдерди кабыл алуу тобокелдиктерин азайтат. Мындай мамиле конкреттүү чыр-чатакты чечүүгө гана жардам бербестен, талаш- тартыштын тараптарынын ортосундагы диалог жана өз ара түшүнүшүү маданиятын бекемдейт.

Ошентип, талаш-тартыштарды чечүүнүн альтернативалуу жол-жобосу катары медиация конфликттерди чечүүнүн салттуу ыкмаларына салыштырмалуу аны уникалдуу кылган бир катар айырмалоочу өзгөчөлүктөргө ээ. Биринчиден, бул «медиация» термининин өзүн чечмелөөгө жана анын мазмунун түшүнүүгө болгон мамиленин ар түрдүүлүгү менен байланыштуу. Адабиятта жана практикада ченемдик, функционалдык жана психологиялык, коммуникативдик жана консультациялык ыкмалар бар, алардын ар бири процедуранын белгилүү бир аспектинин жана анын максаттарын чагылдырат.

Бирок медиациянын бирдиктүү концепциясын калыптандыруу бир катар факторлор менен татаалданууда. Биринчиден, бул медиация жол-жоболорун жүргүзүү эрежелеринин жана стандарттарынын жетишсиз жөнгө салынышына, ошондой эле укуктун ар кандай чөйрөлөрүндө медиацияны колдонуунун чектелген практикасына байланыштуу. Медиацияга универсалдуу мамиленин жоктугу аны системалуу түрдө кабыл алууну жана практикада ишке ашырууну кыйындатат, бул процедуранын натыйжалуулугуна жана катышуучулардын ага болгон ишенимине таасирин тийгизет.

Медиация институтун өнүктүрүү теориялык да, практикалык да мамилени талап кылары талашсыз. Медиация процессинин негизги принциптерин жана жол-жоболорун бекитүү менен укуктук жөнгө салууну өркүндөтүү гана эмес, катышуучулардын жана

адистердин арасында медиациянын маңызы, анын мүмкүнчүлүктөрү жана чектөөлөрү жөнүндө так түшүнүктү калыптандыруу зарыл. Медиация институтун ар тараптуу өнүктүрүү менен гана ал чыр-чатакты чечүүнүн, тараптардын ыктыярдуу макулдугун камсыз кылуунун, социалдык чыңалууну азайтуунун жана коомдогу укуктук маданиятты чыңдоонун эффективдүү куралы боло алат.

Медиатордун көз карандысыздыгы медиация процессинин негизги категорияларынын бири болуп саналат жана медиатордун жөнгө салынууга тийиш болгон талашка объективдүү мамилесин билдирет. Көз карандысыздык медиатор нейтралдуу позицияны карманып, чыр-чатакка катышкан тараптардын бирине да бир жактуу мамиле кылбагандыгында көрсөтүлөт. Бул процесстин адилеттүүлүгүн, тараптарга өз кызыкчылыктарын билдирүү үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөрдү жана өз ара алгылыктуу чечимди калыптандырууну камсыздайт[9].

Көз карандысыздыктын маанилүү аспектиси болуп медиатордун жана медиатордук уюмдардын мамлекеттик органдарга баш ийбөөсү саналат. Бул медиатор бийликтин өкүлү же мамлекеттик функцияларды аткаруучу катары чыкпастан, тараптарга компромисстик чечим табууга жардам берүү максатын көздөгөн көз карандысыз ортомчунун ролун аткарат дегенди билдирет. Кесипкөй медиация корпорацияларынын өнүгүү тарыхы “мамлекеттик медиаторлорду” түзүү идеясы өзүн актабаганын көрсөтүп турат. Тажрыйба көрсөткөндөй, медиаторлор мамлекетке баш ийген учурда алар калыс калуу мүмкүнчүлүгүн жоготот, ал эми медиация процесси тараптардын ыктыярдуулугунун жана тең укуктуулугунун негизги принциптерине карама-каршы келген административдик таасирдин же контролдун инструменти айлануу коркунучун жаратат.

Ошентип, медиатордун көз карандысыздыгы медиация институтунун ийгиликтүү иштешинин негизги шарты болуп саналат. Ал тараптардын процесске ишенимин камсыздайт, кырдаалга объективдүү баа берүүгө көмөктөшөт жана медиаторго мамлекеттин же башка тышкы жактардын кысымысыз өз функцияларын аткарууга мүмкүндүк берет. Бийликтин кийлигишүүсүз, медиаторлордун кесипкөй корпорацияларын түзүү жана колдоо медиациянын ыйгарым укуктарын жана чыр-чатактарды жөнгө салууда анын натыйжалуулугун чыңдоонун негизги факторуна айланууда.

Медиатордун калыстыгы кесипкөй медиациянын негизги мүнөздөмөлөрүнүн бири болуп саналат жана тараптардын чыр-чатагына медиатордун субъективдүү мамилесин билдирет. Бул медиатор нейтралдуу позицияны карманып, эч бир тарапка карата артыкчылыктарды көрсөтпөгөнүн жана жеке кызыкчылыктардын процедуранын жүрүшүнө таасир этүүгө жол бербестигин билдирет. Калыстык талаштын бардык тараптары үчүн бирдей шарттарды камсыз кылат жана чыр-чатакты ийгиликтүү чечүү үчүн зарыл болгон ишеним атмосферасын түзөт.

Калыстыкты сактоо медиатордун ишкердик беделин да коргойт. Процедуранын катышуучулары медиациянын натыйжалары алдын ала аныкталбаганына, ал эми талаштын натыйжасы тараптардын өз ара аракеттенүүсүнүн жана алардын макулдугунун негизинде гана түзүлөт деп ишениши керек. Бейтараптык принцибин бузуу медиация процедурасына болгон ишенимди кетириши жана чыр-чатакты чечүү куралы катары медиациянын натыйжалуулугун төмөндөтүшү мүмкүн.

Медиацияда тараптардын тең укуктуулук принциби талаштын бардык тараптарына медиаторду тандоого бирдей таасир тийгизүү, жарашуу жол-жобосун жүргүзүү тартибин аныктоо, ошондой эле медиатор менен жолугушуулардын жана талкуулардын форматын белгилөө аркылуу көрүнөт. Бул ар бир тарапка процесске жигердүү катышууга жана сүйлөшүүлөрдүн тең укуктуу катышуучусу катары сезүүгө мүмкүндүк берип, адилеттүү ана тең салмактуу өз ара аракеттенүүгө негиз түзөт. Тараптардын тең укуктуулугу процедуранын ачыктыгын камсыздайт, медиаторго болгон ишенимди жогорулатат жана медиациянын негизги максаттарынын бири болгон өз ара алгылыктуу чечимге жетишүүгө өбөлгө түзөт.

Медиацияда тараптардын купуялуулугу өзүнүн спецификалык өзгөчөлүгүнө ээ,

анткени талаштын тараптары кандай маалыматтарды ачыкка чыгарууну жана кандай маалыматтарды жашыруун сактоону аныкташат. Бул тараптар медиация учурунда алынган маалыматты тышкы тараптар менен бөлүшүүнү же алардын жеткиликтүүлүгүн процедуранын алкагында гана чектөөнү өздөрү чечет дегенди билдирет. Катышуучулардын мындай көз карандысыздыгы процесске болгон ишенимдин жогорку деңгээлин камсыздайт жана чыр-чатакты эффективдүү чечүүнүн ачкычы болгон талаштуу маселелерди ачык талкуулоо үчүн коопсуз мейкиндикти түзөт[10].

Медиациянын бирдей маанилүү принциби кызматташуу болуп саналат. Кызматташтык принциби конструктивдүү диалогго, өз ара түшүнүшүүгө жана бардык тараптардын кызыкчылыктарын эске алган оптималдуу чечимдерди издөөгө мүмкүнчүлүк берет. Ал медиациянын ийгилиги медиатордун кесипкөйлүгүнөн гана эмес, тараптардын ачык өз ара аракеттенүүгө даярдыгынан, бири-биринин пикирин урматтоосунан жана эки тарапка тең алгылыктуу натыйжага жетүү каалоосунан да көз каранды экенин баса белгилейт. Ошентип, конфиденциалдуулук жана кызматташтык медиация процессинин эффективдүү, ыктыярдуу жана адилеттүү болушун камсыз кылуунун негизги элементтери болуп саналат.

Эгерде тараптардын макулдашуусу боюнча же мыйзамга ылайык милдеттүү түрдө макулдашуу жол-жобосу каралса, бул тараптар автоматтык түрдө макулдашууга жетишүүгө милдеттүү дегенди билдирбейт. Мында жол-жоболорго катышуу кеңеш берүүчү жана сунуш берүүчү мүнөзгө ээ: тараптар чыр-чатакты чечүүнүн ар кандай ыкмалары менен таанышууга жана кааласа, белгиленген мөөнөттө соттошудан баш тартууга мүмкүнчүлүк алышат[11].

Бул принципти ишке ашыруу тараптардын активдүү катышуусун талап кылат: алар кырдаалды өз алдынча талдап, талаш-тартышты чечүүнүн мүмкүн болгон альтернативалуу жолдорун карап чыгышат жана алардын таламдарын канааттандырган чечим кабыл алышат. Тартиптин өзгөчөлүгү тараптардын өз талаптарын жана каршы пикирлерин соттук териштирүүдөгүдөй далилдөөгө же негиздөөгө милдеттүү эместигинде. Алар формалдуу басымсыз өз позицияларын эркин билдирип, өз ара алгылыктуу чечимдерди издей алышат, бул эмоционалдык стрессти азайтууга, бизнес жана жеке мамилелерди сактоого жана компромисске келүү ыктымалдыгын жогорулатууга жардам берет.

Ыктыярдуулук принциби медиация процессинин негизи болуп саналат жана анын таза ыктыярдуу мүнөзүн аныктайт. Бул медиация тараптардын өз эрки менен билдирилген өз ара макулдугу менен гана жүргүзүлүшү мүмкүн дегенди билдирет. Эгерде тараптардын жок дегенде бири процесске катышууну каалабаса, медиация мүмкүн эмес болуп калат.

Иш жүзүндө тараптар медиаторго кайрылганда процесстин натыйжалуулугунан күмөн санаган же медиаторго кайрылуу каалаган натыйжаны алып келбейт деп эсептеген жагдайлар бар. Мындай учурларда медиация жолу менен чечүү үчүн адегенде жараксыз болгон чыр-чатактарды билдирген талаштын "медиацияга жол бербөө" түшүнүгү колдонулат. Бул жогорку эмоционалдык чыңалуудан, компромисске барууга даяр эместиктен, мыйзамдуу чектөөлөрдөн же катышуучулардын негизги укуктарынын бузулушунан улам болушу мүмкүн.

Бир катар чет элдик изилдөөчүлөр белгилеген жоопкерчилик принциби медиация практикасында маанилүү роль ойнойт жана процедуранын негизги принциптерин толуктайт. Бул принципке ылайык, медиациянын тараптарына чыр-чатакты чечүү процессине жигердүү катышуу мүмкүнчүлүгү жана милдети берилет. Алар өз алдынча өз кызыкчылыктарын коргошот, сүйлөшүүлөрдү жүргүзүшөт, позицияларды түзүшөт жана талаштарды чечүүнүн ыкмалары боюнча чечимдерди кабыл алышат. Жоопкерчилик принциби тараптардын кызыкчылыктарын чагылдырган жана эки тарапты тең канааттандырган оптималдуу чечимди табуу үчүн жеке жана жамааттык жоопкерчилик тартат деп болжолдойт. Бул катышуучулардын жигердүү катышууга мотивациясын жогорулатып, кабыл алынган чечимдердин маалымдуулугун жогорулатат жана эки тарапка тең алгылыктуу келишимди түзүүгө өбөлгө түзөт.

Медиатордун бейтараптык принциби анын тараптарга талаштын маңызы боюнча чечимдерди таңуулоого же кандай чечим кабыл алуу керектиги боюнча кеңеш берүүгө укугу жок экендигин билдирет. Процедуранын бүткүл натыйжасы чыр-чатактын

катышуучуларынын толук жоопкерчилигинде болот. Бул медиациянын негизги өзгөчөлүгүн баса белгилейт: тараптар өздөрү макулдашуунун мазмунун жана натыйжасын түзүшөт, ал эми медиатордун ролу конструктивдүү диалогду жеңилдетүү, колдоо жана процесстин эрежелеринин сакталышын камсыздоо гана болуп саналат.

Ошентип, медиация процедурасы жигердүү өнүгүү стадиясында, өзгөчө укук тутумунун контекстинде. Аны андан ары өнүктүрүү процедуранын натыйжалуулугун, адилеттүүлүгүн жана ишенимин камсыз кылган белгиленген принциптерге негизделиши керек. Бул принциптер медиатордун жүрүм-турумунун негизин гана белгилебестен, талаш-тартыштарды чечүүнүн көз карандысыз институту катары медиация түшүнүгүн түзөт, бул процедураны колдонуудагы укуктук жана социалдык механизмдерге интеграциялоодо өзгөчө маанилүү.

КОЛДОНУЛГАН АДАБИЯТТАРДЫН ТИЗМЕСИ:

1. Шамликашвили Ц.А. Медиация — современный метод внесудебного разрешения споров. [Текст] / Ц.А. Шамликашвили. - М., 2017. - 77 с.
2. Яковлев В.Ф. Нам нужно обрести культуру диалога // Медиация и право: Посредничество и примирение. [Текст] / В.Ф. Яковлев. - 2012. - № 24. - С.14-30.
3. Джоробекова А.М., Калиева Г.У. Медиациянын принциптери чыр-чатакты ийгиликтүү чечүүнүн негизи катары. [Текст] / А.М. Джоробекова, Г.У. Калиева //Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. - 2024.- № 3. -С.176-180. DOI: 10.26104/NNTIK.2024.38.12.037
4. Аллахвердова О.В., Карпенко А.Д. Медиация - конструктивное разрешение конфликтов: Учебное пособие. [Текст] /О.В. Аллахвердова, А.Д. Карпенко - СПб., 2008. - 178 с.
5. Атаев Ш.А. Сходства и различия между понятиями перевода и медиации как видами речевой деятельности [Текст] / Ш.А. Атаев // Наука и мир. - 2015. - Т.2, № 5. - С. 37- 39.
6. Салимзянова Р.Р., Сабилова Л.Л. Понятие и сущность медиации [Текст] /Р.Р. Салимзянова, Л.Л. Сабилова // ВЭПС. - 2012. - №1. - С.217-220.
7. Севастьянов Г.В., Цыпленкова А.В. Тенденции развития институциональных начал альтернативного разрешения споров [Текст] / Г.В. Севастьянов, А.В. Цыпленкова //Вестник ВАС РФ. - 2007. - № 3-4. - С.63-75.
8. Абдикерим кызы Г. Адвокаттын кесиптик ишмердүүлүгүндөгү этикасы. [Текст] / Абдикерим кызы Г. //Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Укук. 2024. № 2 (5). С. 1-7. DOI: 10.52754/16948661_2024_2(5)_1
9. Джоробекова А.М., Калиева Г.У. Медиациянын социалдык максаты. [Текст] /А.М. Джоробекова А.М., Г.У. Калиева // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. - 2024. - № 3. - С.171-175. DOI: 10.26104/NNTIK.2024.33.87.036
10. Пасынкова Е.М., Переберина И.Е. Проблемные аспекты конфиденциальности медиаторов [Текст] /Е.М. Пасынкова, И.Е. Переберина //E-Scio. - 2022. - №12(75). [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemnye-aspekty-konfidentsialnosti-mediatorov>
11. Дербишева О.А. Проблемы процедуры медиации в гражданском судопроизводстве [Текст] / О.А. Дербишева // Правовая парадигма. - 2021. - Т.20, №1. - С.118-1